

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В.М. КОРЕЦЬКОГО
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

*CONCORDIA PARVAE RES CRESCUNT,
DISCORDIA MAXIMAE DILABUNTUR*

Gaius Sallustius Crispus

*За згоди малі держави міцнішають,
через розбіжності великі розпадаються*

Гай Саллюстій Кріспус

ПОНЯТТЯ ТА КАТЕГОРІЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Матеріали

**V міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 18 листопада 2014 р.)**

До 145-річчя
академіка
Всеукраїнської академії наук

**Миколи Івановича
ПАЛІЄНКА
(1869-1937)**

Київ
Ніка-Центр
2014

УДК 34
ББК 67
П56

Поняття та категорії юридичної науки. Зб. наук. праць. Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 лист. 2014 р.) / за заг. ред. Н.М. Пархоменко, М.М. Шумила. — К. : Ніка-Центр, 2014. — 492 с.
ISBN 978-966-7067-07-6

У збірнику вміщено тексти наукових доповідей та повідомлень, присвячених актуальним теоретичним та практичним проблемам юридичної термінології. Розглядаються питання понять та категорій в теорії права і держави, а також галузевих юридичних науках. Окремо розміщено статті-дослідження біографії та наукової спадщини провідного вченого-юриста, академіка Всеукраїнської академії наук М.І. Палієнка (1986-1937), публікуються його вибрані праці.

УДК 34
ББК 67

Матеріали друкуються у редакції авторів.

Євгенія Романюк ЮРИДИЧНІ КАТЕГОРІЇ ТА ПОНЯТТЯ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	376
Євген Ромінський ОСОБЛИВІ РИСИ ДАВНЬОРУСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА КНЯЖОЇ ДОБИ: ПОДВІЙНІСТЬ ТА ПЕРСОНІФІКОВАНІСТЬ.....	379
Євгенія Ружицька ПРАВА СПОЖИВАЧІВ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ.....	383
Наталія Руколяньська ЛЕКSIKO-СЕМАНТИЧНІ КАТЕГОРІЇ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ СУМІЖНИХ ГАЛУЗЕЙ У ТЕКСТАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	386
Тетяна Рябченко ВИДИ РЕФЕРЕНДНОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ ЯК БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	390
Ольга Семчик ПОДАТКОВИЙ КОМПРОМІС ЯК ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ ПОНЯТТЯ	393
Людмила Симоненко МОВНА НОРМА В ЗАКОНОДАВЧИХ АКТАХ.....	397
Яна Сімугіна ПОНЯТТЯ АНУЛЮВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ.....	402
Дмитро Сіроха СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ЛОКАЛЬНОЇ НОРМОТВОРЧОСТІ СУБ'ЄКТІВ ТРУДОВОГО ПРАВА.....	406
Андрій Скоробагатько ПОНЯТТЯ КРИТЕРІВ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ В ПЕНСІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ	409
Сергій Сунегін ДО ПИТАННЯ ПРО КРИЗУ СУЧАСНОГО ПРАВА.....	413
Володимир Сухонос МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВИ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	417
Ірина Тарасова ДОГОВІР ПРО СТВОРЕННЯ КІНОСЦЕНАРІЮ ЗА ЛІТЕРАТУРНИМ ТВОРОМ.....	421
Тетяна Тарахонич ТЕОРІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ УЗАГАЛЬНЕННЯ НАУКОВОГО ЗНАННЯ.....	424
Ганна Толкачова МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО.....	426
Катерина Тоцька СУДОВЕ РІШЕННЯ ЯК ПІДСТАВА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ ПРИ ЇЇ ВИКУПІ ДЛЯ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ.....	429
Броніслав Тоцький КАТЕГОРІЯ БАЛАНСУ ПУБЛІЧНОГО І ПРИВАТНОГО ІНТЕРЕСІВ	431
Елена Усачева СОГЛАШЕНИЕ ОБ УПЛАТЕ АЛИМЕНТОВ И СОГЛАШЕНИЕ О ПРЕДОСТАВЛЕНИИ СОДЕРЖАНИЯ: СООТНОШЕНИЕ ПОНЯТИЙ.....	435

Віталія Хомич ПРОБЛЕМИ ЛЕГАЛЬНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ СУБ'ЄКТИВНИМ ЦИВІЛЬНИМ ПРАВОМ	439
Наталія Хуторян ПРОБЛЕМИ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ПРОЕКТУ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	442
Оксана Цюра ПОНЯТТЯ “БАГАТОГАЛУЗЕВЕ ТВАРИННИЦТВО” У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	445
Чан Тху Ван ФОРМИРОВАНИЕ ПОНЯТИЯ ТУРИЗМА В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ ВЬЕТНАМА.....	449
Галина Чанишева ПРАВО НА ВЕДЕННЯ ПЕРЕГОВОРІВ І УКЛАДЕННЯ КОЛЕКТИВНИХ ДОГОВОРІВ ТА УГОД ЯК КОЛЕКТИВНЕ ТРУДОВЕ ПРАВО	451
Віталій Чепрага SOME REFLECTIONS ON THE LEGAL REGIME OF NIGHT WORK IN INTERNATIONAL INSTRUMENTS, NORMATIVE ACTS OF THE EUROPEAN UNION AND IN THE REGULATION OF THE LABOUR CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA / О некоторых аспектах правового режима ночного труда в рамках международного правового инструментария, нормативно- правовых актов Европейского Союза и в правовых нормах трудового кодекса Республики Молдова.....	454
Ольга Чесалина РАБОТНИК, УЧАСТВУЮЩИЙ В ПРАВООТНОШЕНИЯХ ПО ПРЕДОСТАВЛЕНИЮ ТРУДА РАБОТНИКОВ КАК СУБЪЕКТ ТРУДОВОГО ПРАВА	459
Людмила Чулінда КАТЕГОРІЯ “СПРАВЕДЛИВОСТІ” ЯК КРИТЕРІЙ ПРАВОВОГО ЗАКОНУ.....	462
Алла Ширант ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНОГО ФАКТУ, ЯКИЙ ПОРОДЖУЄ ПРАВО НА СОЦІАЛЬНІ ПІЛЬГИ (ПРАВАЗАСТОСОВЧИЙ АСПЕКТ).....	466
Михайло Шумило ПОНЯТТЯ “ПЕНСІЙНА СПРАВА” У ПРАВОВІДНОСИНАХ В ПЕНСІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕНІ	469
Ілля Шутак ПОНЯТТЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ	473
Тетяна Юзько ПОНЯТТЯ “САМОЗАХИСТУ” В ТРУДОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	477
Христина Юркевич ПРЕДСТАВНИЦЬКИЙ МАНДАТ У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ	481
Алла Юшко ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН МОБІЛІЗОВАНИХ ПРАЦІВНИКІВ	483
Галина Янковська ТЕРМІНОСПОЛУЧУВАНІСТЬ ПОНЯТТЯ “КАТЕГОРІЯ” З ІНШИМИ У ПРАВОВІЙ СФЕРІ	487

лення або блага”. Іншими словами, якщо моральні настанови певним чином обмежують моє особисте право і бажання на отримання блага або задоволення того чи іншого інтересу, я не буду керуватися ними як відповідними критеріями, що дають змогу зробити правильний вибір варіанту своєї поведінки. Це ж саме можна з упевненістю стверджувати і про релігію, яка дедалі сильніше набуває своєї автономної, приватної форми.

За таких умов ми бачимо, що право поступово перетворилося у так звану “річ в собі”, тобто у самодостатню систему норм, цінностей, інститутів, цілей, функцій тощо, які засновуються на самих собі або ж на відповідних абстракціях, конкретним змістом яких завжди можна маніпулювати. Такі ж фундаментальні ціннісні нормативно-регулятивні системи як релігія і мораль та похідні від них категорії совість, честь, гідність, моральні переконання тощо, проголошуються лише приватною справою відповідних суб’єктів і тому, на нашу думку, їм неправомірно відводиться другорядна роль у забезпеченні загально-соціального регулювання та контролю, до яких держава повинна відноситися нейтрально. Конституційне ж закріплення нейтралітету або фактично байдужості до зазначених ціннісно-нормативних орієнтирів людського світогляду, в основі яких перебуває Абсолютне Божественне начало, неминуче призводить до стану низького рівня правосвідомості та правової культури, законодавчого та правозастосовного свавілля.

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що сучасне право світового співтовариства в цілому, у тому числі в Україні, переживає один із найдраматичніших періодів свого розвитку, сутнісний аспект своєї кризи, який полягає у деструкції всієї системи соціонормативного регулювання, що виявляється у яскраво вираженій тенденції до штучного руйнування об’єктивно функціонуючих системних взаємозв’язків між різними нормативно-регулятивними системами (передусім права, моралі та релігії), поступовому відходу нормативно-правового регулювання від його телеологічних морально-релігійних настанов та принципів.

Володимир Сухонос,

д.ю.н., професор, професор кафедри державно-правових дисциплін
ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”
vladimir-sukhonos@yandex.ua

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВИ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Однією з найбільш важливих категорій сучасного державознавства є “механізм держави”. Проте його аналіз в більшості як навчальних, так і наукових праць, здебільшого зосереджений навколо структурної характеристики цього поняття.

Зокрема, у переважній більшості підручників з теорії держави і права, увага, головним чином, приділяється державним органам, інколи – державним уста-

новам, і дуже рідко – державним підприємствам, тобто категоріям, які можна назвати “державними організаціями”¹.

Водночас, за рідким виключенням², функціональна характеристика державного механізму, залишається поза увагою переважної більшості дослідників. Така недооцінка цього питання фактично не дозволяє як дослідникам, так і державним діячам, виходити за всім відомі межі усвідомлення самої категорії “механізм держави”. І це все відбувається в умовах світової постіндустріальної революції, під час якої “головним при прийнятті рішень та управлінні змінами” стає домінування теоретичних знань³.

Якщо ж дослідники навіть не усвідомлюють можливості інших прийомів та принципів діяльності державного механізму, то вони не зможуть дати пораду вітчизняним політикам, яка буде найбільш адекватною вимогам сьогодення.

Таким чином, механізм держави слід розглядати не лише із структурного (державні організації), а й з функціонального аспекту, втіленням якого виступають державні технології.

Категорія “технологія” походить від поєднання двох грецьких слів “techne”, яке позначає “мистецтво”, майстерність” або “вміння” та “logos”, тобто “наука”. Інакше кажучи, технологія – це “сукупність методів обробки, виготовлення, зміни стану (властивостей, форми) первинної сировини у процесі відтворення остаточної продукції”⁴.

Здебільшого категорія “технології” є характерною для технічних дисциплін: кібернетики, інформатики, робототехніки та ін.

Проте, вже у 1967 р. видатний польський письменник та філософ С. Лем висунув ідею існування так званих соціальних технологій, під якими він розумів “обумовлені станом знань та суспільною ефективністю способи досягнення цілей, що встановлюються суспільством”⁵.

Адаптуючи категорію “соціальних технологій” до держави, ми можемо висунути саму ідею державних технологій. На нашу думку, державні технології – це обумовлені станом знань та загальною ефективністю способи досягнення мети, що встановлюється державою.

Усю сукупність державних технологій можна звести до трьох груп: бюро-

¹ Сухонос В. В. Теорія держави і права : [навч. посібник] / Сухонос В. В. – Суми : ВТД “Університетська книга”, 2005. – С. 190–191.

² Общая теория права и государства : учебник / [Афанасьев В. С., Герасимов А. П., Гойман В. И. и др.]; под ред. В. В. Лазарева. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Юристъ, 1996. – С. 45.

³ Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Даниел Белл ; [пер. с англ. под ред. В. Л. Инноземцева]. – М. : Academia, 1999. – С. 25.

⁴ Рыбалкина М. Нанотехнологии для всех. Большое в малом [Электронный ресурс] / Мария Рыбалкина ; Nanotechnology News Network. – Режим доступа : <http://www.nanonewsnet.ru/files/users/ul/download-book.png>.

⁵ Лем С. Сумма технологии / С. Лем ; [пер. с польск. под ред. С. Переслегина и Н. Ютанова]. – М. : АСТ; СПб. : Terra Fantastica, 2002. – С. 22. – (Philosophy).

кратія, антибюрократичні державні технології і державне проектування, яке може існувати як в умовах бюрократії, так і в умовах технологій, що їй протистоять.

Особливе місце бюрократії визначається тим, що на сьогодні вона є найбільш поширеною з державних технологій. Бюрократія — це державна технологія, для якої є характерним спеціалізований розподіл праці, чітка управлінська ієрархія, правила, стандарти та загальнообов'язкові заздалегідь регламентовані процедури, виконання яких не залежить від того, хто саме і стосовно кого їх виконує.

В умовах бюрократії усі рівні перед єдиним порядком. Уніфікація перетворюється в гарантію проти недоліків державних чиновників і можливості зловживань, у гаранта стабільності в суспільстві.

Фактично ми можемо стверджувати, що бюрократія є найбільш ефективною державною технологією у сфері забезпечення стабільності. Інакше кажучи бюрократія найкраще стабілізує ситуацію в державі і жодна з інших технологій (в тому числі і диктатура) не здатна стабілізувати ситуацію в країні так, як це може зробити бюрократія.

Водночас, передбачувані бюрократією процедури дуже часто стоять на заваді змінам. Саме в умовах змін бюрократія перетворюється на бюрократизм — хворобу державного апарату, з якою і пов'язані ті проблеми, завдяки котрим слово “бюрократ” набуло негативного змісту.

Річ у тім, що будучи технологією стабільності, бюрократія є абсолютно неспроможною до організацію будь-якого розвитку, до будь-яких змін.

Саме тому, з метою подолання бюрократизму, можна використати небюрократичні державні технології — диктатуру, адхократію, креативну корпорацію, електронне урядування, соціальну ієрархію, розумну організацію та ін.

Проте, щоб їх використати, слід мати на увазі, що такі технології існують, а також усвідомити їхні сильні та слабкі сторони.

Зокрема, диктатура (від лат. dicto — диктую, наказую), якою позначається необмежене володарювання однієї особи або якоїсь верстви чи групи, яке спирається на насильство і не пов'язане жодними законами, досить ефективно може покарати конкретного чиновника-бюрократа, проте далеко не завжди здатна долати бюрократизм як явище (більшовицька диктатура — одне з небагатьох прикладів, коли ця технологія виявилася здатною тимчасово подолати бюрократизм, який самі більшовики називали саботажем).

Соціальна ієрархія — це правління осіб, що займають провідне становище виключно за правом походження. Проте, як державна технологія, соціальна ієрархія була характерною для аграрного суспільства і на сучасному етапі постіндустріальної революції є недоречною.

Досить ефективним способом подолання бюрократизму є електронний урядування — це використання в органах державного управління сучасних інформаційно-комунікаційних та технологій. Проте на сьогодні воно є резуль-

татом постіндустріальної революції і, фактично, є бюрократією нової ери. Як на нашу думку, електронне урядування не здатне до самостійного забезпечення науково-технічного розвитку, проте його застосування в роботі державного апарату набагато більше сприятиме задоволенню потреб громадян в державно-управлінських послугах.

Як уявляється, найбільш ефективними державними технологіями, що здатні забезпечити організацію науково-технічної революції є адхократія і креативна корпорація.

Адхократія (від лат. *ad hoc* – “для цього”, “застосовуючи до цього”, спеціально для цього випадку, для певного випадку¹) є однією з антибюрократичних державних технологій. Видатний американський мислитель Е. Тоффлер розглядає адхократію як структуру “холдингового типу, що координує роботу багатьох тимчасових робочих груп, які виникають і припиняють свою діяльність відповідно до темпів змін у оточуючому організації середовищі”². Фактично адхократія означає створення цільової групи, яка повинна реалізувати конкретний проект. Класичним прикладом адхократії був Спеціальний комітет, на який було покладено “керівництво усіма роботами з використання внутріатомної енергії урану”³. Як відомо, саме завдяки його діяльності СРСР протягом чотирьох років (1945-1949 рр.) став ядерною державою, отримавши власну атомну бомбу.

Щодо креативної корпорації, то основним завданням її утворення та діяльності є не стільки координація мети корпорації та суспільства, скільки самовираження та самоствердження її творців. На сьогодні досить ефективно креативно-корпоративний принцип реалізує Управління перспективних досліджень міністерства оборони США – ДАРПА (DARPA – Defense Advanced Research Projects Agency). Саме воно втілює в життя значну кількість програм та проектів, які істотно впливають на розвиток національної технологічної бази і при цьому основні зусилля зосереджує на реалізації проектів з достатньо низькою вірогідністю успіху, але пов’язаних з науковими та технологічними проривами, які можуть привести до якісно нових можливостей у сфері “вирішення завдань забезпечення національної безпеки”⁴. Діяльність ДАРПА є досить впливовою на сьогоднішній день: як відомо, саме в рамках цієї структури з’явилися GPS-навігатори та знаменитий Інтернет.

¹ Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер ; [пер. с англ. К. Бурмистрова]. – М. : АСТ, 2001. – С. 144. – (Philosophy).

² Тоффлер О. Адаптивная корпорация / О. Тоффлер : [пер. с англ.] // Новая постиндустриальная волна на Западе : антология / [ред. В. Л. Иноземцев]. – М. : Academia, 1999. – С. 453.

³ Берия С. Мой отец – Лаврентий Берия / Серго Берия. – М.: Современник, 1994. – С. 261. – (Осмысление века: дети об отцах).

⁴ Нелидов М. Роль управления перспективных исследований МО США в создании вооружений и военной техники / М. Нелидов // Зарубежное военное обозрение. – 2013. – № 3. – С. 28.

Технологія розумної організації передбачає динамічне середовище, що здатне мати у собі об'єднану когнітивну модель і виконувати самовільні маніпуляції із своєю когнітивною моделлю не лише вимушено (реагуючи на зміни у навколишньому середовищі), а й самочинно, за власною волею. На сьогодні ця технологія здебільшого є гіпотетичною, хоча розробки в цій сфері можуть мати досить впливовий прикладний характер.

Щодо державного проектування (діяльності держави по створенню державних проєктів), то вони існують у вигляді державних планів (були характерні для СРСР), які вважалися законом, державних прогнозів, які здійснюються на науковій основі, державних програм та моделей розвитку регіонів. Їхня специфіка полягає у тому, що державне програмування – це процес створення державою програми розвитку (економічного, політичного, соціального, культурного, правового тощо) суспільства, а державне модулювання є процесом створення моделей розвитку певних регіонів.

Таким чином, виходячи з усього вищенаведеного, механізм держави слід розглядати як цілісну систему державних організацій чи технологій, що практично здійснюють державну владу, завдання і функції держави.

Ірина Тарасова,
здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
a_trifonova@ukr.net

ДОГОВІР ПРО СТВОРЕННЯ КІНОСЦЕНАРІЮ ЗА ЛІТЕРАТУРНИМ ТВОРОМ

Окремим видом договору про створення за замовленням і використання літературного твору є кіносценарний договір. Кіносценарій, який створюється за літературним твором, є у розумінні авторського права похідним твором, переробкою. При чому така переробка є міжжанровою, тобто із оповідального твору створюється драматичний – кіносценарій.

Незважаючи на поширеність відносин щодо створення кіносценаріїв, у науковій літературі з авторського права на цей час бракує робіт, присвячених кіносценарному договору. Законодавством України також не передбачено окремого кіносценарного договору. Хоча безумовно такий договір має певні специфічні притаманні йому риси. Спробуємо визначити ці риси для вироблення подальших рекомендацій щодо складання кіносценарних договорів та регулювання відносин між сторонами цих договорів.

За визначенням Антимонова Б.С., Флейшиц Є.А., кіносценарний договір є договором, за яким автор зобов'язується передати або, найчастіше всього, написати і передати кіностудії сценарій кінофільму, а студія – заплатити автору обумовлену винагороду¹.

¹ Антимонов Б.С., Флейшиц Е.А. Курс советского гражданского права. Авторское